

УДК 81'272(477)(494)

Д. Жовтяк-Тараскіна

ДЕРЖАВНА МОВНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В УКРАЇНІ

Досліджено мовну політику Російської держави в Україні, її суть. Проаналізовано мовне законодавство російського уряду стосовно України, його наслідки та вплив на подальший стан мовного питання в Україні.

Ключові слова: державне управління, русифікація, мовна політика, мовне законодавство, Російська імперія, Україна.

Загальновідомою є істина про те, що основою будь-якого процесу, що відбувається на сучасному етапі, завжди є першопричиною. У процесі розвитку мовної політики України цією першопричиною є історичний фактор, зокрема перебування України у складі іноземних держав.

Протягом майже 150-ти років, від середини XVIII до початку XX ст., українські землі перебували під владою Російської імперії. Російська імперія відрізнялася від інших європейських держав необмеженою владою царів-імператорів. Під гаслом “збирання” стародавніх руських земель Росія з XV ст. провадила експансію на далеких та ближніх сусідів. За період 1462 – 1914 рр. її територія збільшилася майже в 1000 разів – з 24 тис. км² до 23,8 млн. км², тобто зростала із швидкістю 80 км²/день [1]. Зрозуміло, що жодне з цих “возз’єднань” не було добровільним ні за суттю, ні за формою, а слугувало витонченою політикою звичайних загарбань. Процеси загарбань, що проводились під приводом лібералізму та просвітництва, були тісно взаємопов’язані між собою і суттєво вплинули на історичну долю українського народу загалом та на його мову зокрема. Тому доцільно дослідити їх детальніше.

Науковці О. Субтельний, Д. Багалій, І. Білодід, Н. Полонська-Василенко, О. Салтовський, І. Шаповал та інші, вже досліджували становище української держави у складі Російської імперії. Питання мовної політики царського уряду щодо України, її першопричини та наслідки знаходимо у працях І. Діяка, В. Козирського, О. Куця, В. Лизанчука, А. Ребало, В. Тертички, та інших. Проте вони потребують додаткових досліджень.

Метою статті є узагальнення на основі наукових досліджень та документів державної мовної політики в Російській імперії в Україні в XIX – на початку XX ст.

У центрі уваги науковців завжди було питання входження України до складу Росії. Вони є одностайними, що початковим історичним фактом вважаються Березневі статті 1654 р. – угода між російським царським урядом і українською козацькою старшиною, комплекс документів, які регламентували політичне, правове, фінансове і військове становище України після Переяславської ради [2]. З початку визвольної війни 1648 р. російський уряд надавав широку економічну і фінансову допомогу Україні. Поступово розширювалася дипломатична підтримка України зі сторони Росії, а також допомога людьми, зброєю, боєприпасами. На початку 1649 р. російський уряд визнав гетьмана Б. Хмельницького, і з цього часу регулярно обмінювався з ним послами. Тоді ж уряд повідомив гетьману про готовність прийняти Україну в російське підданство, але вважав за необхідне поки уникати війни з Польщею [3, 4].

Фактично Москва розглядала Переяславську раду й Березневі статті 1654 р. як привід до поступового поглинання України. Сама ж Україна розглядала цей договір як типовий військовий союз проти Польщі, продиктований поточним моментом, залишила собі всі атрибути держави, вела самостійну дипломатію, укладала нові договори й союзи з іншими країнами. У Москві розуміли, що шлях до повного підпорядкування України буде складним і тривалим, але від обраної політики не відступалися. Основними її моментами було:

- поступове розширення російської влади (і, відповідно, обмеження українського суверенітету) укладенням нового договору з кожним новим гетьманом;
- роздмухування чвар у козацькій старшині і таємна підтримка серед них опозиції до будь-якого сильного гетьмана, незалежно від його відносин із Москвою;
- поступове насадження в Україні московських військ, чиновників, законів і перебирання ними реальної влади від старшини [5].

Після смерті Б. Хмельницького новий гетьман І. Виговський рішуче виступив проти спроб Москви обмежити самостійність гетьманської держави й зосередився на пошуках противаги московському впливу в Україні [6]. Через безперервні соціальні конфлікти й чвари між політичними групами Україна поступово втрачала свій державний суверенітет. Московська держава вже розглядала Україну як свою територію, хоча і з місцевою специфікою. Від колишньої державності залишалася принаймні автономія.

Основною метою Москви було повне підкорення України, змінюючи гетьманів залежно від потреб. Кожний новий гетьман підписував з нею договір, який все більше обмежував українські права. Окрім того, вони самі просили про це, а московський цар лише робив вигляд, що задовольняє прохання старшини. Проте, незважаючи на найбільшу слухняність, майже всі гетьмани закінчували однаково – засланням до Сибіру.

Межа XVII – XVIII ст. виявилися для України похванням останніх здобутків козацької державності й повним знищенням усіх статей договору 1654 р. Заборонялися самостійна дипломатія, економічні відносини з Кримом, розгляд царських нормативних актів щодо України [7].

Надалі спроб антиросійських виступів в Україні вже не було. Але остаточне поглинання Росією Гетьманщини розтягнулося ще на тривалий час. Царат потребував козацької підтримки у багаточисельних війнах із Туреччиною і ретельно уникав антагоністичних сутичок із “малоросами”. Порівняно сприятливим для української автономії було правління імператриці Єлизавети, яка взяла морганатичний шлюб із вихідцем із козаків О. Розумовським. Однак і в цей час російська влада намагалася обмежити українське самоврядування [8].

Після переможної Російсько-турецької війни 1768 – 1774 рр. розвиток подій різко прискорився. Напередодні остаточного закріпачення України Катерина II не ризикувала залишити Січ – символ волі українського народу, його прагнення до свободи.

У 1781 р. під приводом адміністративної реформи в імперії було скасовано старий полковий устрій в Україні. Нарешті, у 1783 р. відбулося юридичне закріпачення селян [9].

У процесі політики царської Росії щодо України, яка була насильницько-асиміляційною, ключовим фактором стало те, що стародавня українська культура і мова, які в литовсько-руську добу значно збагатилися завдяки контактам із передовими ідеями Західної Європи часів Відродження та реформації, витримали жорстку боротьбу на виживання з полонізацією й покатоличенням, у подальшому опинилися на порозі реального зникнення.

Однак, починаючи з другої половини XVII ст., Україна дала Росії ряд діячів науки та культури. Українцями були славетний педагог К. Ушинський, академіки Російської (згодом Всесоюзної) академії наук А. Ясинський, П. Юркевич, Д. Петрушевський, І. Грабар, основоположник геохімії В. Вернадський. До слави російської культури зараховані українські митці Врубель, Савченко-Бельський, Рєпін та інші. Перший театр у Москві заснував українець С. Чижинський, перший набір студентів Московського університету в 1755 р. активно робили в Україні. Через брак викладачів на перших порах викладачами в Москві призначали навіть студентів Києво-Могилянської академії. На жаль, коли вони включалися в російську імперську культуру, збагачували її видатними творами, одночасно русифіковувалися, і часто потрібні спеціальні генеалогічні дослідження, щоб встановити їх українське походження. До того ж, якщо у XVII ст. від'їзд українських діячів до Росії був добровільним і нечисленним, то у XVIII – XX ст. він став однією з найнебезпечніших форм колоніального визиску України імперією [10]. Поки таланти викачувалися до центру, власна українська освіта, слово, література поступово відставали у своєму розвитку, полегшуючи царському урядові справу русифікації України. Зокрема, від'їзд освітян до центру призвів до того, що рівень викладання в Києво-Могилянській академії занепав, і вона поступово перетворилася з високоавторитетного і широкопрофільного освітнього центру на провінційний духовний навчальний заклад. Відсутність сучасної вищої школи в Україні примушувала українців направляти своїх дітей навчатися до Росії, звертаючись до великоруських шкіл. Це сприяло їх русифікації, оскільки діти легше втягувалися до течії імперської російської культури. Найталановитіші та енергійні з них, як правило, так і залишалися в центрі, надаючи перевагу державній службі. Саме за тих часів бере свій початок процес “відтоку розумів” із України до Росії, який не припинявся й за часів СРСР [11].

Цілеспрямована державна політика викорінення української мови у Російській імперії XVIII ст. пов'язана, насамперед, із іменами Петра I і Катерини II. “Великий реформатор” започаткував цю політику, коли видав перші офіційні розпорядження про обмеження мови. Зокрема, 1720 р. датований указ про заборону книгодрукування українською мовою і про вилучення текстів, написаних по-українськи, з церковних книг [12].

Комплексну атаку на українство вчинила Катерина II. Її політика зводилась до процесу повного поневолення Української козацької держави, яка за час свого існування в складних умовах продемонструвала високу життєздатність. Зруйнування в 1775 р. Запорізької Січі – живого вогнища свободи й джерела можливої нової визвольної війни українців – стало найбільш яскравим ударом, який остаточно зламав опір російському наступові на Україну. Нові покоління українців мали забути про своє славетне минуле й не думати про можливість іншого життя [13]. Для полегшення процесу русифікації цариця зробила все, щоб зруйнувати українську освіту. Петиції про створення українських університетів вона відхилила, а існуючу в Києві академію русифікувала. У 1753 р. її спеціальним указом в Києво-Могилянській академії повністю заборонили викладання українською мовою.

Відродження національного життя в XIX ст. відбувалося відповідно до нових умов та реалій суспільного буття. Мова слугувала могутнім фактором національного українського руху, викликаючи занепокоєння царату, оскільки кінцевим етапом цього руху завжди була українська державність. Уряд перейшов до політики пригнічення всіх можливих форм національно-культурного життя народу, вбачаючи в ньому реальне

підґрунтя відродження в майбутньому політичної самосвідомості України. Царський режим, дотримуючись заповідей Катерини II про небезпеку Росії, якщо українці не забудуть хто вони такі й звідки походять, розпочав новий наступ на паростки українства. 1847 р. зазнало розгрому Кирило-Мефодіївське товариство. Заборонили найкращі твори Т. Шевченка, П. Куліша, М. Костомарова.

Апогеєм русифікаторської політики царату стали нормативні акти, відомі в історії як Валуєвський циркуляр і Емський указ. Вони офіційно визначали суть державної мовної політики Росії.

Таємний циркуляр міністра внутрішніх справ П. Валуєва від 18.07.1863 р. був докладною цензурною інструкцією для державних органів влади, зверненням до територіальних цензурних комітетів, у якому наказувалося призупинити видання значної частини книг, написаних “малоросійською”, тобто українською мовою. Згідно з указом, заборонялась публікація релігійних, навчальних і освітніх книг, однак дозволялась публікація художньої літератури. Також заборонявся український театр.

Мотивом до видання циркуляру стали підозри царської влади, що публікації книг українською мовою стимулюють зростання сепаратистських, пропольських та антицарських настроїв. Твердження, начебто самі поневолені народи відмовляються від своїх мов на користь російської, було улюбленою пропагандистською тезою царського режиму та російських шовіністів і великодержавників різного гатунку. Сам міністр П. Валуєв не приховував свого ставлення до української мови, коли заявляв, що “ніякої окремої малоросійської мови не було і бути не може” [14]. Можливість вживання в школах української мови було нібито прийнято більшістю малоросіян із обуренням. Цю думку часто висловлювали в пресі, а інші точки зору українців просто не друкували. Ввезення і поширення в Російській імперії невідконтрольної цензури української преси, наприклад, львівської газети “*Мета*”, заборонили.

Емський указ доповнював основні положення так званого Валуєвського циркуляра 1863 р. Розпорядження російського імператора Олександра II від 18.05.1876 р. було спрямоване на витіснення української мови з культурної сфери й обмеження її побутовим вжитком. Емський указ доволі часто згадується в літературі ще як “закон Юзефовича”. Запеклий ворог українського національного руху помічник попечителя Київського учбового округу М. Юзефович належав до провокаційних чинників, що породили цей указ. Вважається, що виданню указу передував меморандум, надісланий імператору М. Юзефовичем, де зазначалось, що українці хочуть “вільної України у формі республіки з гетьманом на чолі” [15]. Указом заборонялось ввозити на територію Російської імперії з-за кордону книги, написані українською мовою, без спеціального дозволу, видавати українською оригінальні твори і робити переклади з іноземних мов, тексти для нот, друкувати будь-які книги українською мовою, ставити українські театральні вистави, влаштовувати концерти з українськими піснями та викладати українською мовою в початкових школах. Дозволялося видавати українською мовою лише історичні літературні пам’ятки та художні твори, але лише за умови їх написання згідно з загальноросійською орфографією та отриманням попереднього дозволу на публікацію від Головного управління у справах друку. Місцевій адміністрації наказувалося посилювати нагляд, щоб у початкових школах не велося викладання українською мовою, та щоб із бібліотек були вилучені книги українською мовою, що не відповідають зазначеним вимогам. Одночасно із запровадженням Емського указу закрили Київський відділ географічного товариства, почали переслідувати М. Драгоманова й вчителів-українофілів, було усунуто декількох

професорів із Київського університету. Небезпека Емського указу полягала не лише в тексті його пунктів, але вона посилювалася тим, що цензурна практика завжди виходила за межі літери указу. Як наслідок – 1877 р. у Російській імперії не було видано жодної української книжки. З російськомовних текстів викреслювали навіть окремі українські слова.

Хоча Емський указ був до певної міри визначальною віхою боротьби Російської імперії з українством, історичною крапкою він не став. Політика царської Росії була послідовною. У 1881 р. було накладено заборону на викладання в народних школах та виголошення церковних проповідей українською мовою. 1884 р. влада остаточно заборонила українські театральні вистави по всіх губерніях України, а в 1888р. Олександр III видав указ про заборону вживання української мови в офіційних установах і хрещення українськими іменами. Під заборону вже потрапляли не лише саме слово “Україна”, але й “Малоросія”. Вважалось, що ніяких відмінностей між різними гілками східних слов’ян немає – є один єдиний російський народ. А щоб це всім було зрозуміло, в 1892 р. заборонили перекладати будь-які твори з російської на українську. Отже, існувала тільки єдина російська мова [16].

Результатом цілеспрямованої кампанії русифікації стало безпрецедентне зростання неписьменності, що охопила 80% українців. Після багатьох десятиліть перебування в складі Росії українські селяни з переважно письмених стали неписьменими. У 1804 р. було видано указ про заборону вчитися українською мовою. У результаті, перепис 1897 р. показав, що найбільш малописьменний народ у Росії – українці. У 1897 р. на 100 душ населення було 13 письменних [17].

Маючи самотужно історію, що сягає в глибину століть, маючи багатющий фольклор, оригінальну художню літературу, покоління українців ризикували поступово втратити все. Для початку царизмом спотворювалося уявлення про власну духовність. Надалі уряд послідовно придушував українське слово, яке і без того вже перебувало на колоніальному становищі й не могло розвиватися на всю силу генетично закладених у ньому можливостей. За цих умов стала краще зрозумілою вся велич письменницького та громадянського подвигу П. Мирного, Лесі Українки, І. Франка, І. Нечуя-Левицького, М. Лисенка, О. Кобилянської, М. Коцюбинської – всього покоління фундаторів новітньої української духовності.

Незважаючи на такі несприятливі умови, початок ХХ ст. виявився дуже плідним для українського життя. Появу численних талантів на межі віків підготувало культурне середовище Галичини, куди після Емського указу поступово перемістився весь літературний рух. У Львові 1893 р. було реорганізовано засноване двадцятьма роками раніше Наукове товариство ім. Т. Шевченка, яке розпочало видавати свої “Записки...” (у 1892 – 1917 рр. вийшло понад 120 томів), а крім того – Етнографічний збірник (за той же період 35 томів), “Матеріали до української етнології” (14 томів), збірники історико-філософської секції (15 томів), філологічної (15 томів) тощо. Практично це товариство відіграло роль національної академії наук. Виходило чимало українських часописів: “Правда”, “Зоря”, “Народ”, “Життя і слово”, “Літературно-науковий вісник”. Безумовно, українська національна революція 1917 – 1920 рр. стала можливою лише завдяки цій діяльності [18].

До Галичини в Росії була особлива ненависть, що проявилась у період Першої світової війни. Восени 1914 р. російські війська перейшли в наступ на південно-західному фронті й захопили Галичину та Буковину. На початку вересня вони здобули Львів.

Російські козаки одразу спалили бібліотеку Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Верховний головнокомандуючий російською армією великий князь Микола Миколайович видав маніфест, у якому висловив радість, що “російський народ об’єднався”. Відповідно до цього, новопризначений генерал-губернатор Галичини граф О. Бобринський у програмі своїх дій зазначив, що Галичина та Лемківщина – це корінна частина єдиної великою Русі, і що здавна місцеве населення тут було російськомовним, тому усе державне управління повинно бути засновано на російських началах, і що на цих землях пануватиме російська мова, російський закон та державотворення [19]. Тепер Західній Україні доводилося в стислі строки пройти весь шлях русифікації та придушення українства, яким Наддніпрянська Україна йшла майже 250 років. Одразу в зайнятій російськими військами Галичині й на Буковині було заборонено друкування книг, газет і журналів українською мовою, розгромлено товариство “Просвіта”, розпочалися гоніння на Українську Церкву, закрито українські школи.

З самого початку окупації Галичини розпочалися масштабні арешти. Тільки через київські в’язниці було перевезено вглиб Росії понад 12 тис. осіб, серед них було багато греко-католицьких священиків. 19 вересня 1914 р. арештовано митрополита А. Шептицького й вивезено до монастирської в’язниці в Суздалі, де він пробув до революції 1917 р. У 1915 р. під час відступу російської армії з Галичини почалося масове виселення українців та євреїв, яких уряд вважав за шпигунів і просто неблагонадійних осіб, до Сибіру. На Холмщині, Волині, Поділлі війська палили виселені села.

Надійне закріплення російської влади в Україні потребувало перетворення її (а також інших неросійських земель) разом із власне Росією на єдиний геополітичний простір. Саме тому царизм намагався змінити етнічний склад населення, надавши тим самим русифікації вигляду природного процесу. Щоб процес русифікації відбувався легше, царизм активно намагався “розбавити” українців етнічними росіянами. Виходили з того, що чим більше їх буде постійно проживати в Україні, тим міцнішим буде контроль російської влади над цими землями. До того ж, у середовищі росіян і представників інших народів знаходила підтримку русифікаторська національна політика російського уряду в Україні.

Надзвичайно актуальним на сьогодні залишається питання про наявність в Україні значної групи етнічних росіян (майже 11 млн згідно з офіційною статистикою). Така велика їх кількість використовується як аргумент у суперечках про надання російській мові державного статусу в Україні. Для цього створюються теорії про віковичну присутність російської мови в Україні. Але вона з’явилася на українських землях разом із її носіями, тобто росіянами. Але сталося це не в давнину і не стихійно. За підрахунками відомого історика Д. Багалія, у Харкові 1665 р. мешкало 2282 українців чоловічої статі і 133 росіянина, 1668 р. 1491 і 75, 1670 р. – 2101 і 415 відповідно. У Києві ще 1742 р. на 20 тис. мешканців було тільки 129 росіян [20]. Протягом XVIII – XIX ст. найчисленнішу категорію росіян в Україні становили солдати розташованих тут військ. Це справило навіть деякі зміни в українській мові: слово “москаль”, яким спершу називали виключно солдат, з плином часу перетворилося на побутову назву всіх етнічних росіян. Потік до України російських поселенців – дворян, відставних солдат, селян та інших – хоча і був постійним, проте не масштабним. Зокрема, з часів Петра I тут стали виникати поселення старовірів, які втікали від переслідувань у Росії. Звичайно, російська влада намагалася змінити стан справ. Українців намагалися “розбавити” представниками інших народів, сприятливіших до русифікації. Колишня німецька принцеса Катерина II прагнула заселити багаті

стародавні козацькі землі вихідцями із Пруссії. Зокрема, саме так з'явилися на півдні України німецькі колонії: Люстдорф, Нойбург, Марієншталь, Кляйн-Лібенталь (неподалік Одеси). Також Катерина II запрошувала болгар, молдаван, греків. Тим часом 14 тис. козаків імператриця переселила з України на Тамань і далі на Кубань [21].

У 1800 р. українці загалом в Україні становили 90% населення, а на Лівобережжі їх чисельність сягала 95%. Протягом XIX ст. частка українців зменшилася до 80% завдяки активізації економічного розвитку імперії. Відбувався поступовий перерозподіл ресурсів із сільського господарства до промисловості. До України потягнулися російські та єврейські підприємці, наймані працівники тощо. Звичайно вони селилися в містах, які зростали пропорційно зростанню промисловості. Як зазначає О. Субтельний, у 1832 р. приблизно 45% власників заводів і 50% купців в Україні були не українцями. З плином часу ситуація погіршувалася. Наприкінці століття українці становили тільки 25% шахтарів, 30% металургів, майже половину працівників цукроварень, 25% вчителів, 16% юристів, 10% письменників і художників в Україні. Уряд стимулював процес переїзду росіян до України. Як наслідок, на зламі століть українці становили лише третину міського населення України. Стало правилом, що чим більшим було місто, тим меншим був відсоток українців серед його мешканців. Зокрема, у 1897 р. в Одесі українців було всього 5,6%. У Києві в 1874 р. українську мову вважали рідною 60% мешканців, у 1897 р. – 22%, а в 1917 р. – тільки 16% [22]. Російський характер міст України посилювали євреї, які найчастіше розмовляли російською мовою. На 1863 р. їх тут нараховувалося до 50 тис. – більшість із тих, хто жив у Російській імперії.

На відміну від міста, українське село асиміляційна політика і всеохоплююча русифікація царизму охопила значно менше. Селянство, яке на зламі XIX – XX ст. становило 90% населення, переважно не сприйняло насадження російської мови, і на все трагічне XX ст. разом із інтелігенцією стало рушійною силою українського руху [23]. Саме в тих часах потрібно шукати початки дисонансу між міським, переважно російськомовним, населенням і сільським, переважно україномовним, що маємо й нині.

Отже, можна зробити висновки, що багаторічне перебування в складі Російської імперії виявилось важким випробуванням для України. На порядку денному постійно поставали питання про національне виживання українського народу. Тому, на нашу думку, першопричину загострення мовного питання в незалежній Україні доцільно шукати саме в подіях під час перебування українських земель у складі Російської імперії. У царській політиці русифікації щодо української нації необхідно виділити два ключових моменти – цілеспрямоване знищення української мови, культури, традицій та штучне впровадження у корінне українське населення етнічних груп інших народів, зокрема росіян, з метою змінення його етнічного складу.

Наслідком цих подій стало виникнення на сьогодні питання про можливість існування в Україні двох державних мов, якого б без історичного процесу русифікації не існувало.

Література

1. Субтельний О. Україна: історія [Текст] / О. Субтельний. — К. : Либідь, 1992. — С. 159.
2. Козаченко А. І. Земський Собор 1653 року [Текст] / А. І. Козаченко. — К. : [б. в.], 1957. — С. 151—158.

3. Малий словник історії України [Текст] / відп. ред. В. Смолій. — К. : Либідь, 1997. — С. 343.
4. Діак І. В. Українське відродження або нова русифікація [Текст] : наук. вид. / І. В. Діак. — К. : Гранослов, 2000. — С. 36.
5. Там само. — С. 36.
6. Субтельний О. Україна: історія... — С. 126.
7. Там само. — С. 136.
8. Діак І. В. Українське відродження... — С. 39.
9. Полонська-Василенко Н. Історія України [Текст] / Н. Полонська-Василенко. — К. : Либідь, 1992. — С. 42.
10. Там само. — С. 54.
11. Там само. — С. 73.
12. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? [Текст] / І. Дзюба. — К. : КМ Academia, 1998. — С. 81.
13. Салтовський О. І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя) [Текст] / О. І. Салтовський. — К. : Парапан, 2002. — 396 с.
14. Секрети валуєвського циркуляра 1863 року // Дух волі [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://duhvoli.com.ua/index.php?text=40>.
15. Емський указ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Емський_указ.
16. Козирський В. Мовний Чорнобиль [Текст] / В. Козирський, В. Шендеровський // Голос України [Текст]. — 1996. — 12 черв.
17. Іванишин В. Мова і нація [Текст] / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. — Дрогобич : Відродження, 1994. — С. 29.
18. Діак І. В. Українське відродження... — С. 44.
19. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація... — С. 82.
20. Багалій Д. Історія Слобідської України [Текст] / Д. Багалій — Х. : [б. в.], 1990. — С. 192.
21. Субтельний О. Україна: історія... — С. 299.
22. Багалій Д. Історія слобідської України... — С. 211.
23. Субтельний О. Україна: історія... — С. 242.

D. Zhovtyak-Taraskina

STATE LANGUAGE POLICY OF RUSSIAN EMPIRE IN UKRAINE

The language policy of the Russian state in Ukraine is researched, as well as its essence. Language legislation of the Russian government toward Ukraine, its implications and impact on the future status of the language issue in Ukraine are analysed.

Key words: public administration, Russification, language policy, language legislation, the Russian Empire, Ukraine.